

בראשית תשפ"ו: הרב הלוי

1868. חג האסיף תקופת השנה: לכאורה הקשר בין קריאת התורה של שבת חוה"מ סוכות לחג הסוכות היא מחמת ארבע מילים: "חג האסיף תקופת השנה" (שמות לד, כב). תקופה היא לשון מסיבה והקפה (רש"י שם), ואולי מכאן רמז לענין ריבוי ההקפות בסוכות, זהו מהות הימים - חזרת השנה בתחילת השנה הבאה. בשבת אין הקפות אלא שלזה קוראים וחג האסיף תקופת השנה מלשון הקפה, ובכלל 'שבעת ימים תחוג לה' ובכלל לשון תחוג - משמע שמחה הבאה על ידי ריקודים ומחולות (אספקלריא 136).

1869. קול מבשר מבשר ואומר: הפסוק בישעיה "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב..." (ישעיה נב, ז). מדבר על בשורות טובות של גאולה, שלום וישועה ונאמר בהושענא רבה, שהוא יום של דין אחרון על המים. זהו רגע אחרון של סיום תקופת הדין שהחלה בראש השנה ונמשכה עד סוכות ויש בה תקווה לגאולה וברכה לשנה החדשה (במסילה נעלה א, עמ' 405).

1870. תיקון רכב בחול המועד: תיקון רכב בחול המועד במעשה המוגדר כ'מעשה אומן' אסור לעשות למעט מקרים שזקוק לרכב מחמת בריאות, צרכי רבים, או שההימנעות מהתיקון עלולה לגרום להפסד וכן במקרה שבנוסף למחיר התיקון יידרש תשלום נוסף עבור 'גרר' לגרור את הרכב, שגם זה קשור בהוצאות כספיות ולכן מותר לתקנו במועד (חול המועד כהלכתו ז, עו). תיקון פשוט כגון תיקון תקר מכיוון שזה קשור בטרחה יתירה יעשה על ידי נכרי (חוה"מ כהלכתו ז, עז). החלפת צמיג לצורך נסיעה בחול המועד מותרת, יש מי שכתב שמן הראוי לעשותו על ידי נכרי ובכל אופן ישתדל לעשות זאת בצנעה (חוה"מ כהלכתו ז, עח).

1871. הנחת תפילין בחוה"מ: בזוהר הקדוש החמיר מאד בהנחת תפילין בחול המועד, מאידך, על פי פשט התלמוד הבבלי והירושלמי יש להניח תפילין בחול המועד, המנהג בארץ ישראל בד"כ לא להניח תפילין בחוה"מ משום שבזוהר מפורש שלא להניח ומאידך בתלמוד לא מפורש (שו"ע ובית יוסף או"ח לא, ב; מנהג הספרדים, החסידים והנוהגים כהגר"א). יש נוהגים להניח בלי ברכה או שמברכים בלחש, ויש המתנים שאם חייבים להניחם יהיו לשם מצוה ואם לא, אז אינו רוצה לקיים בזה מצות הנחת תפילין (משנ"ב לא, ח). ותפילין דר"ת אין מניחים לכו"ע בחוה"מ (חול המועד כהלכתו ז, כט).

1369. הקפות שמחת תורה: מנהג ההקפות בשמחה תורה הוא מנהג מאוחר ונזכר ברמ"א (תרסט, א) כהקפת הבימה בהושענא. יש נוהגים להקיף ג' פעמים ויש נוהגים להקיף ז' פעמים (משנ"ב תרסט, י), יש שלא קיבלו מנהג זה (פרנקפורט, דברי קהלת, עמ' 340). נהגו המקובלים, על פי האר"י לקיים הקפות במוצאי שמיני עצרת [הקפות שניות] ובארץ ישראל נהגו לעשות הקפות שניות עם כלי שיר כדי שיהיה ניכר שמוצאי יום טוב ולא יראו כמוסיפים יום טוב שני של גלויות (אורח משפט קמב).

1872. עבודת ה' אחרי החגים: יש שהורגש אצלם אימת הדין בכל השנה, וכך פירשו את הפסוק: "היתה לי דמעת לחם יומם ולילה באמור אלי, כל היום - איה אלהיך", שדוד התאונן ובכה, באמור אליו כל היום, פירוש כל ימות השנה ולא רק בעת התעלות הנפש 'איה אלהיך'. שבכל עת יהיה ניכר עליו אימת השי"ת אף בעת עסקו בצרכים הגשמיים. קדושת החגים אינם חולפים ועוברים, למרות שהחגים כבר עברו כי מועדי ה' ניתנו לבני"ש שבהם יתקדשו ויחליפו כח רוחני על כל השנה. "שלוש רגלים תחוג לי - בשנה" פירוש שבכל השנה תהיה נרגשת קדושת חגיגת שלושת הרגלים (מילי דאבות, עמ' טו).

1873. השמחה בלימוד אחר החג: הגר"ז אמר כמה פעמים לסובבים אותו ביום אסרו חג: 'אתמול הרבינו לשמוח עם התורה, אך היום השמחה יותר שלימה שוחזרים לאחר טרדת ימי החגים לשמוח בשמחת עסק התורה עצמה' (הליכות שלמה תשרי יב, הע' 86). אחר החג וחודש חשוון יתאמץ ביראת שמים ותלמוד תורה לשמה, כי הוא תחילת השנה והוא סימן טוב לכל השנה, צריך להראות כי כל מה שעשה לא היה כמעמיד פנים (מורה באמצע ט, רחצ).

1852. הרוצה לקחת מהגנב כסף שגנבו ממנו: הלכה היא, שאם אדם רואה שחבר שלו מחזיק בידו חפץ ששייך לו, מותר להוציא את זה ממנו בכוח אם אי אפשר באופן אחר, כגון שהגנב אלים (שו"ע חו"מ ד). במקרה וגנבו ממנו כסף, והוא רואה שטרות אחרים בשווי הגניבה, נחלקו האחרונים, האם רשאי להוציא ממנו כסף בשטרות אחרים: יש אומרים שכסף תמורת כסף נחשב כאותו חפץ, ולכן מותר להוציא שטרות כסף אחרים (רב פעלים ג, ה), ויש אומרים שאסור לגנוב שטרות אחרים, רק את אותו חפץ (ערוך השלח חו"מ ד, א). לפענ"ד, ניתן לקחת שטרות כסף אחרים תחת שטרות הכסף שלקחו ממנו (הרב הלוי).

1564. קינוח האף בקול רעש גדול: פעמים שכאשר אדם מצונן מאד ומגיע למקום ציבורי, כגון מקום עבודה או בית כנסת, צריך לקנח את אפו בצורה חזקה (עם רעש גדול), עדיף שילך לצד ויעשה כן ולא בפני אנשים, שכן לא נעים לאנשים לשמוע כן, ולכן עדיף שילך לצד, או לכל הפחות יסובב ראשו על דרך שאמרו: "כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם" זה הרק בפני חבירו ונמאס (הורים ומורים, בין אדם לחבירו טו; בצור יום ט, לה).

1875. ברכת מחיה המתים לרואה חבירו אחר י"ב חודש: חז"ל תיקנו לברך ברואה את חבירו אחר ל' יום 'שהחינו' ואחר י"ב חודש 'מחיה המתים' (ברכות נח, ב; שו"ע או"ח רכה, א). ברכה זו נאמרת בשם ומלכות לפי הפוסקים (שו"ע או"ח רכה, א). יש אומרים שמברכים ברכה זו ללא שם ומלכות משום שגברה החנופה ויתכן והמברך לא באמת שמח בראיית חברו (פנים מאירות א, סו). יש שאמרו שעל קרוביו החביבים עליו יברך בשם ומלכות (ישכיל עבדי ח או"ח כה, ג).

1876. ברכת מחיה המתים למי שהיה ידוע כחי: אדם שהיה ידוע כאדם חי כמו מי ששלח מכתב או באמצעים שונים יש שאמרו לברך רק שהחינו בשם ומלכות ולא ברכת 'מחיה המתים', משום שברכת שהחינו היא על השמחה בראיית הפנים, מה שאין כן ברכת מחיה המתים שהיא ברכה על התרת הספק אם היה חי (חזו"ע ברכות, עמ' תכו). ויש שאמרו שגם ברכת שהחינו יברך ללא שם ומלכות משום סב"ל (משנ"ב רכה, ב). אנו נוהגים שלא לברך בשם ומלכות גם בברכת 'מחיה המתים' וגם לא לברך שהחינו אם קיבל ממנו מכתב או אות חיים (הרב הלוי).

1881. כל ההתחלות קשות: על הפסוק "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי" (שמות יט, ה). פירש רש"י שאם תקבלו עליכם את התורה, יערב לכם מכאן ואילך, שכל 'ההתחלות קשות' (מכילתא שבת פ"ז). ערבות התורה לא קלה, אלא רק אחר התחלה קשה וביטול כל הרצונות נעשה האדם בית קיבול לתורה ומוצא בה ערבות ותענוג (ספר זכרון יד משה, עמ' שמח).

הלכה בהרחבה: הזכרת גשמים

 שו"ע ס' קיד מופיע הלכות הזכרת גשמים, ובס' קיז מוזכר הלכות שאלת גשמים. מתחילים להזכיר גשמים במוסף של שמיני עצרת, לא בליל שמחת תורה. הירושלמי (תענית א,א) מסביר שאין אומרים 'משיב הרוח' בערבית, משום שלא כולם נמצאים בבית הכנסת בערבית ושבחו של מקום שאומרים כולם ביחד 'משיב הרוח'. מאידך גם לא מזכירים 'משיב הרוח' בשחרית: א. כדי שלא יטעו לחשוב אלה שלא היו בלילה שהתחילו להזכיר כבר מהלילה. ב. כדי לא להפסיק בין גאולה לתפילה בהזכרה לציבור לומר 'משיב הרוח ומוריד הגשם' וגם א"א להזכיר לפני הכרזת הש"ץ.

בגמרא מבואר שמי שלא אמר 'משיב הרוח' צריך לחזור, ואם הזכיר טל אין צריך לחזור (תענית ג,ב). ברמ"א (או"ח קיד,ג) מובא שבאירופה לא מזכירים טל. בארץ ישראל, כיוון שרוב מוחלט של עם ישראל מזכירים טל, אם אמר 'מוריד הטל' במקום 'משיב הרוח' אין צריך לחזור.

כדאי לציין, שאם עוד לא סיים את הברכה, שיתקן שם, או שיחזור לראש הברכה, אבל אם אמר את שם ה' מסיים וממשיך ואינו מתקן בין הפרקים. הכלל הוא, שכל דבר שאינו מחייב חזרה, א"א לתקן בין הפרקים. הערה קטנה: אם לא אמר גם מוריד הטל ולא הזכיר משיב הרוח, אם אמר בא"ה, יסיים ויתקן בין הברכות כך נוהגים על פי דעת השו"ע שאמר בכמה מקומות (ס' קיד ובס' תכב), שמתקנים, ושם יאמר משיב הרוח ומוריד הגשם, זה בניגוד לביאור הלכה שכתב שיסיים 'למדני חוקיך', במאמר מרדכי ס' תכב כתב שלא שייך לתקן כך [למדני חוקיך] במחזיר שכינתו לציון, כך גם פה, לא שייך להשחיל פסוק שהוא לא מעניין הברכה.

פרשת בראשית: להאמין בצדקת דרכנו

 פרשת השבוע, התורה פותחת באמירה שיש בורא לעולם והעולם איננו הפקר. לכאורה, אין פתיחה מוצלחת יותר לתורה מהפתיחה הקובעת שה' ברא את העולם. אולם רש"י מביא את שאלתו של רבי יצחק, מדוע התורה אינה פותחת ב"החודש הזה לכם", שהיא המצווה הראשונה שנצטוו בה ישראל; והוא עונה: "שאם יאמרו אומות העולם לישראל: ליסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים! הם אומרים להם: כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו. ברצונו - נתנה להם, וברצונו - נטלה מהם ונתנה לנו".

אלא שהשאלה של רבי יצחק לא מובנת. הרי לכאורה הדבר מתבקש מאליה שהתורה תפתח בבראשית, בכך שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם! ואכן, כך אומר הרמב"ן (בראשית א,א): "צורך גדול הוא להתחיל בבראשית ברא אלהים, כי הוא שורש האמונה!". התשובה של רבי יצחק היא עוד יותר לא מובנת. נתאר לעצמו שהשגריר שלנו באו"ם ישלוח את ספר הספרים ויאמר לשגרירי המדינות השונות שספר זה הוא הבסיס לזכותנו על הארץ, שכן הוא מעיד שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם כולו ונתן לנו את הארץ. האם אותם צבועים ישתכנעו מהדברים?

האמת היא, שהתשובה לשאלה השנייה היא פשוטה: אכן כן! "כח מעשיו הגיד לעמו" - אם אנו משוכנעים בצדקת דרכנו, אין לנו בעיה לשכנע בכך את האחרים. רק כשמתחילים לגמגם יש בעיה. אבל לגבי השאלה הראשונה, התשובה היא שמי שאיננו מכיר בריבוננו של עולם ובזכותנו על הארץ - הוא כופר בעיקר, משום שבשום ספר חוקים אחר לא מובא סיפורו של העם שקיבל את אותו ספר חוקים. לא בקוראן ולא בברית החדשה - להבדיל אלף אלפי הבדלות מתורת הנצח שלנו - לא מדובר על ההיסטוריה הלאומית או על גבולות הארץ של אותם עמים. מדובר על תורת הרפז שלהם; אצלנו זו תורת הנפש. תורתנו אינה רק ספר חוק ומשפט; היא ספר של אמונה.

יש סיפור ידוע על שלושה אנשים - אנגלי, צרפתי וישראלי - שנלכדו בידי קניבלים, אוכלי אדם, והקניבלים הרתיחו את המים בדודים, כדי לבשל את השלושה. אולם האנגלי פתח את פיו במבטאו הכבד, ואמר: "כל מי שעומד למות - זכאי לבקש בקשה אחרונה". הקניבלים קיבלו את הטענה, ושאלו את שלושת השבויים מה היא בקשתם האחרונה. האנגלי ביקש לראות את התמונה של הוד מלכותה לפני מותו, ובקשתו התמלאה. הצרפתי דרש גביע יין משובח, וגם הוא קיבל את מבוקשו. לעומתם הישראלי, למרבה הפלא, פנה לקניבל וביקש שיירק לו בפרצוף! הקניבל נדהם אך ביצע את הבקשה. אז, לפתע, השתחרר הישראלי מכבליו, הסתער על דוד המים הרותחים והפך אותו על הקניבל. הקניבל נכווה קשות, וכל חבריו ברחו, והישראלי שחרר גם את חבריו לשבי. לאחר ההצלחה המפתיעה שאלו האנגלי והצרפתי את הישראלי: "אם אתה גיבור כל כך, מדוע לא עשית זאת קודם?" השיב להם הישראלי: "לא רציתי שיאשימו אותי בתוקפנות..."

לפעמים אנו מחפשים סיבות המצדיקות את האמונה בדרכנו. לפעמים, דווקא האויבים מעוררים אותנו להכיר בזכותנו על הארץ, כמו הארגון הקיקיוני הנקרא אונסק"ו (ארגון החינוך והתרבות של האו"ם), או אפילו הגיס החמישי, ממשיכי המרגלים, כמו "בצלם" ו"בחלם". לכן פתחה התורה בבראשית, לומר לנו: כוח מעשיו הגיד לעמו! אם אתה משוכנע - תוכל גם לשכנע אחרים.